

Uddannelse til gymnasielærere - at skabe refleksiv undervisning

Michael Paulsen
august 2019

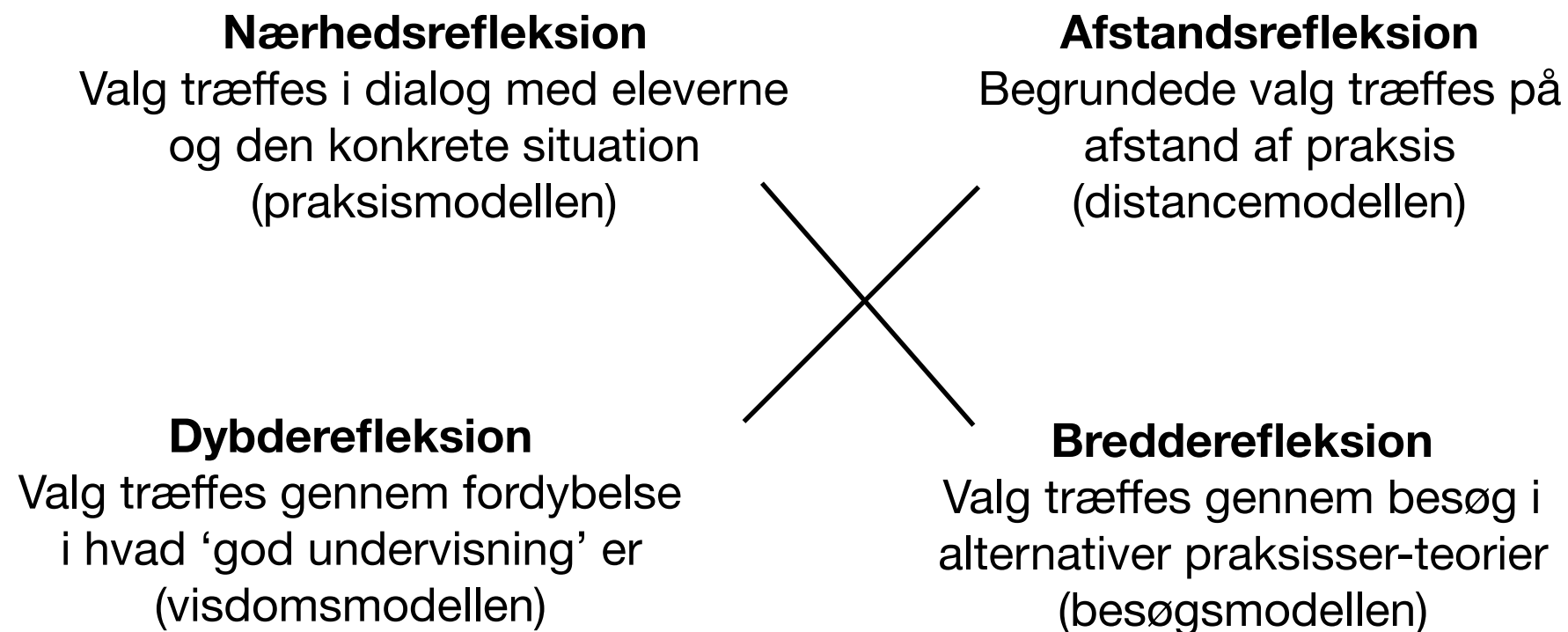
Fokus i dette oplæg: kapitel 2

(1) Undervisningsvalg - og refleksion - som lærerens grundproblem

(2) Grundforståelser af undervisning

(3) Uddybning af den kritisk-refleksive grundforståelse

(4) Sammenfatning

Undervisningsvalg - og refleksion - som lærerens grundproblem

- Det grundlæggende problem for en lærer: at træffe de *rigtige* undervisningsvalg
- Lærerens valg er afgørende: griber ind i elevers liv og kan få betydning for andre og andet.
- Imidlertid: læreren kender aldrig helt eleverne, verden, sig selv eller fremtiden => at træffe undervisningsvalg = påtage sig et *ansvar* for nogen og noget man ikke har fuld viden om.
- Læreplaner kan give holdepunkter, men er ikke nødvendigvis gyldige/legitime, blot legale - kan ikke garantere det rigtige. Dertil skal de *fortolkes*, de giver ikke svar på alt.
- En lærer må derfor reflektere over, hvilke valg, der er de rigtige? Men hvordan? Med hvad? Med hvem? Hvor? ..

Grundforståelser af undervisning

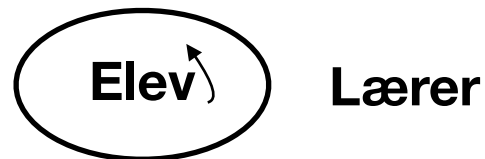

Pol 1: Den tekniske forståelse af undervisning

Lærer → Elev

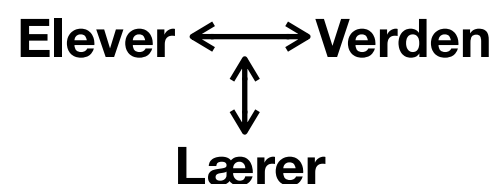
- Undervisning: producere bestemt udfald.
- Fokus: instrumentel refleksion: hvilke *midler* vil være mest effektive til givne *mål*.
- Rigtige valg kan bestemmes alment forud for de konkrete undervisningssituationer => Undervisning = programmerbart => ikke brug for reflekterende lærere som andet end stedfortrædere for fremtidens robot

Pol 2: Den voluntaristiske forståelse af undervisning

- Undervisning: facilitere elevers selvudvikling.
- Fokus: beskytte eleven mod samfund/kultur + skabe et godt miljø, eleven kan udvikle sig i.
- Rigtige valg kan kun bestemmes singulært ift. den konkrete situation og den unikke elevers udvikling => undervisning = uprogrammerbart => ikke brug reflekterende lærere som andet end nogle der er lydhøre for det som situationen/elevens egen udvikling kalder på.

En "mellemvej": Den kritisk-refleksive forståelse af undervisning

- Undervisning: stille spørgsmål ved elevers væren-i-verden: kundskab, indstilling, eksistens
- Fokus: udfordre og støtte elever til at forholde sig til, hvordan de forholder sig - mhp. at udforske og forbedre deres væren-i-verden med andre og andet.
- Rigtige valg = syntese af noget alment (fx hvad forskere siger) og noget singulært (fx hvad situationen tilsiger) - uden at spændingen kan fjernes => permanent refleksionsudfordring => brug for kritisk-reflekterende lærere.

Lille ophold

Diskuter de tre undervisningsforståelser:

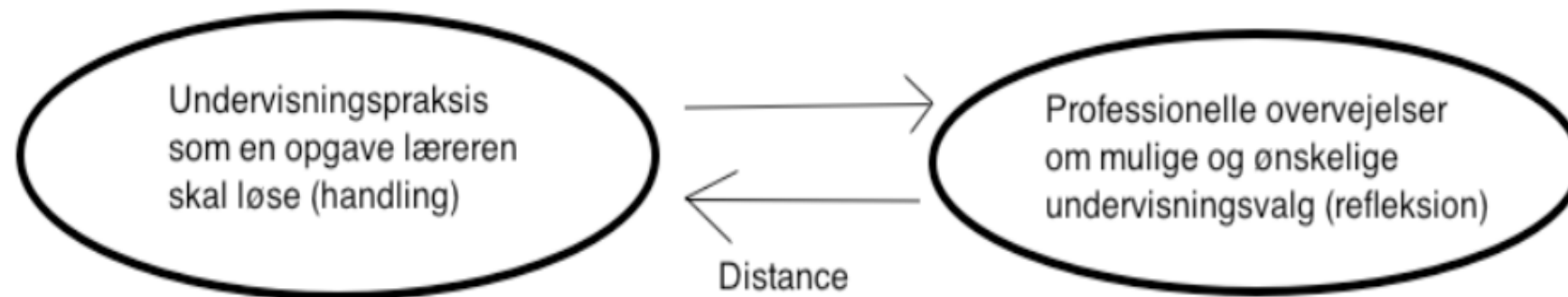
hvad er jeres forståelse af undervisning?

- er den **teknisk**, **voluntaristisk** og/eller **kritisk-refleksiv**?

Den kritisk-refleksive undervisningsopfattelse

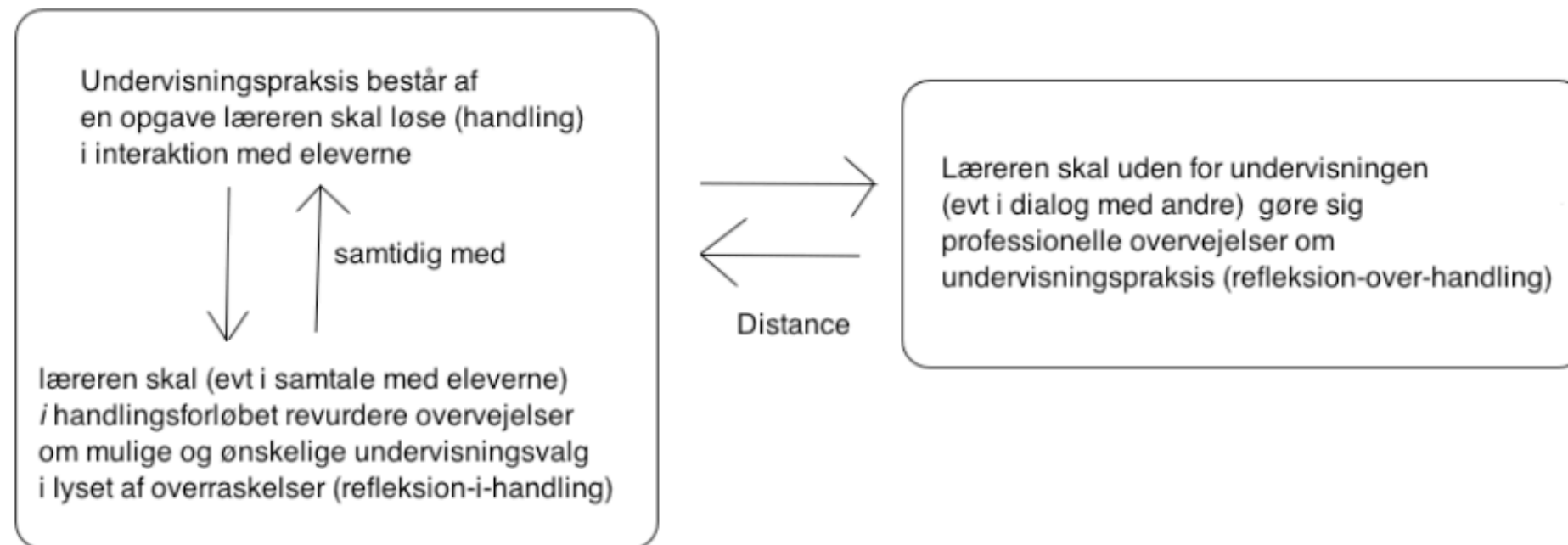
- Læreren = aktør, der træffer valg: syntese af noget alment og singulært.
- At træffe valg = at undlade at reagere umiddelbart på indtryk, for at overveje fortolkning og respons (via sprog, teori, tænkning, modeller etc.) => kritisk reflekteret handling.
- Overvejelsen rummer sammenstilling af alternative muligheder
- Bevidste valg blandt alternativer, sker ud fra værdiafklaring: hvad er mest ønskværdigt?
- Forsøg på at realisere valget = bestemt handling => nye indtryk => erfaringsdannelse + nye overvejelser... - nye valg..
- Læreren medskaber praksis ud fra sin forståelsesramme + problemidentifikationer og problemløsninger => cirkulær transaktionsproces => ens forståelsesramme ændres..
- Lærer-udvikling = udvikling af en relativt robust almen forståelsesramme, der vedvarende er i dialog med og åben overfor at lade sig ændre af singulære erfaringer + “andre input”.
- 4 modeller - måder at skabe syntese af det almene og singulære - og dermed danne/“anvende” ens forståelsesramme: afstand, nærhed, dybde og bredde.

(1) Afstandsrefleksion (distancemodellen)

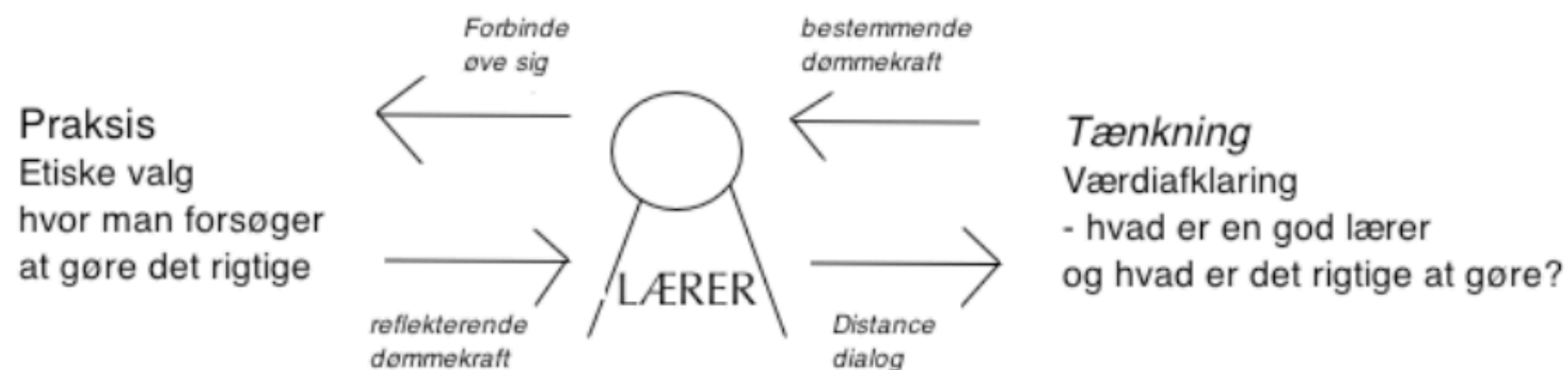
- Lærere overvejer på afstand af praksis, hvad de forventer er muligt og hvad de vurderer er ønskeligt. "Gør jeg det rigtige, hvis jeg gør sådan og sådan..?" Kan valgene begrundes?
- Didaktikkens grundspørgsmål: Hvad bør gøres? Hvorfor? Hvordan? Osv.
- Ex: "Hvis jeg erfarer et problem, så kan jeg godt sætte mig ned og reflektere over det. Jeg kan enten selv reflektere over det eller reflektere på cyklen eller med nogle kollegaer. At reflektere er for mig synonymt med eftertanke"
- Refleksionsmedier: didaktisk sprog, teori, modeller etc. => professionel forståelsesramme.
- Undervisningspraksis: afprøvning => erfaring + udvikling af ens forståelsesramme = situationsoverskridende forståelse af "god undervisning" som fx varieret, dialogisk etc.
- Undervisningsvalg bestemmes via denne refleksion på afstand og gennem almene overvejelser i relation til specifikke undervisningsopgaver/problemer.

(2) Nærhedsrefleksion (praksismodellen)

- Kritik af distancemodellen: undervisning kan ikke forudbestemmes, der er brug for at skræddersy løsninger på stedet. Intelligent problemløsning er ikke blot intellektuelt. Der er brug for refleksion *mens undervisningen er i gang* (vedvarende transaktionsproces).
- Det er i praksis, at man skal skabe syntese mellem almene overvejelser og hvad der i situationen vil være det rigtige. At lære at reflektere-i-praksis er derfor uomgængeligt for at blive en god lærer.
- Ex: "Jeg er [som erfaren lærer] hyppigere [end da jeg var ny lærer] reflekterende i situationen og stopper op sammen med mine elever og siger 'prøv at hør, det her fungerer slet ikke, nu må vi gøre noget andet'"
- Refleksionsmedier: improvisation, eksperimenteren, fornemmelse, kreativitet, mod, dialog mv.
- Undervisningspraksis: Det sted, hvor refleksion især skal ske og valg skal træffes situationelt - i forhold til hvad der viser sig, overraskelser, uventede responser, muligheder, uforståeligheder etc.

(3) Dybderefleksion (visdomsmodellen)

- Kritik af praksismodellen: a) Problematisk, hvis man ikke kan redegøre for handlegrundlag – *det hvorudfra man forholder sig*. b) Praksismodellen underbetoner at “god undervisning” = alment spørgsmål.
- At blive en god lærer kræver tolkning af differencen mellem 1) “god undervisning som sådan” og 2) faktiske forsøg på at tænke/realisere god undervisning. Den gode lærer udvikler en vidende ignorance (der fungerer kritisk) => syntese mellem det almene og det singulære = cirkulær (ingen ultimativer).
- Ex “Refleksion er, når du har en bevidst handling eller tanke om det du udfører. At du ikke bare gør det, men at du rent faktisk har taget stilling til det”.
- Refleksionsmedier: Personlig grublen, samvittighed, stillingstagen, spørge til bunds, etik, dialog med fx kollegaer om “hvad er god undervisning egentlig?” Hvad er det rigtige at gøre? Rollemodeller.
- Undervisningspraksis: etisk arena, hvor dømmekraft kan udvikles gennem valg ift. etiske dilemmaer.
- Undervisningsvalg bestemmes via bevægelsen mellem praksis og tænkning.

(4) Bredderefleksion (besøgsmodellen)

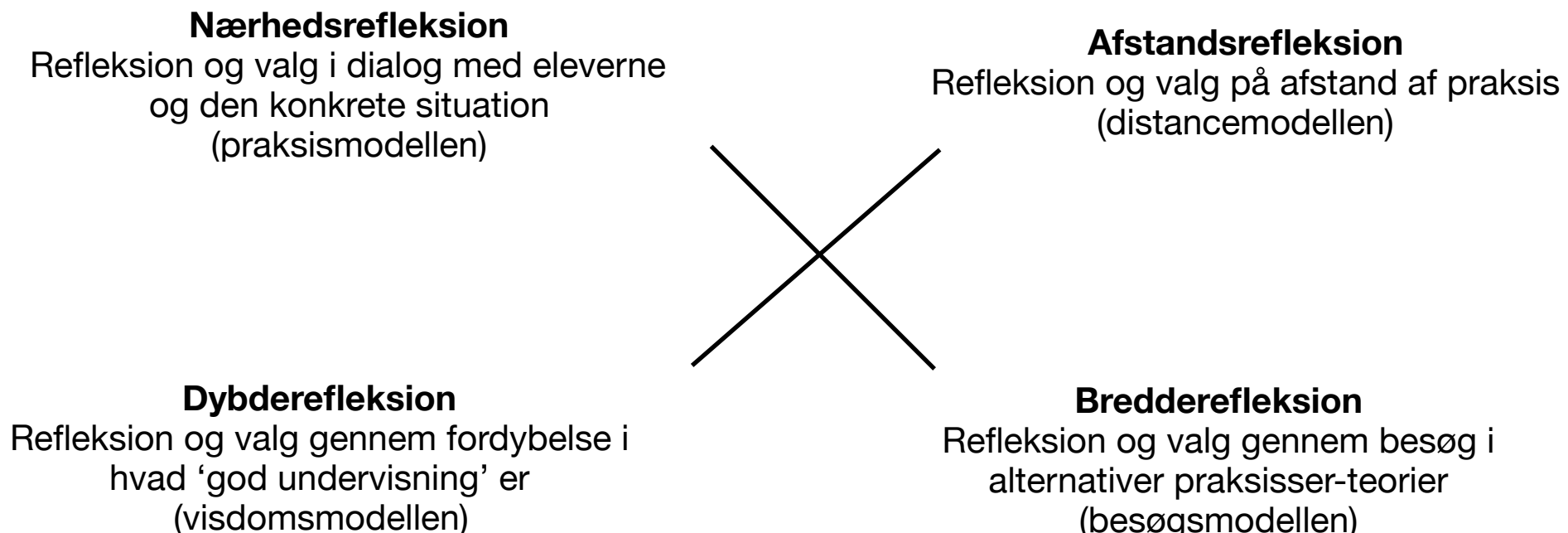
- Kritik af Visdomsmodellen: Kun to størrelser i spil: praksis og universel tænkning. Men i virkeligheden er der mange: praksisser-tænkninger (og aldrig det ene uden det andet).
- Besøgsmodellen: den gode lærer går på besøg i fremmede forståelser, dels for at se egne antagelser, dels for at være i dialog med andre måder at tænke og handle på end dem man er hjemmevante i => blive til lærer "på grænsen af sig selv".
- Den gode lærer udvikler sin egen almene tænkning om god undervisning, som sættes i spil i singulære situationer + dialog med andre måder at tænke og praktisere god undervisning.
- Refleksionsmedier: Fremmede teorier-praksisser, andres erfaringer, besøg i "god andethed", alternative forståelser: "rejse ud til det fremmede, for at vende anderledes/beriget hjem".
- Undervisningsvalg bestemmes gennem denne refleksion ved at sætte sin forståelse i dialog med alternative forståelser, for at overveje valg ud fra en bred horisont - hvad vil andre tænke/gøre?

Sammenfatning

- Lærerens grundproblem: at træffe de rigtige undervisningsvalg.
- Hvis valg hverken kan træffes alene forud/alment eller kun ift. singulær situation - bliver sammenknytning af alment og singulært - en permanent refleksionudfordring => “at skabe kritisk-refleksiv undervisning” = idealet.

- Lærerudvikling og undervisningsrefleksion bliver da identisk med at
 - A. gøre sig bevidst om og forædle sin forståelsesramme - forståelse af ‘god undervisning’ og alt hvad dette rummer - der ‘bruges’ til at træffe valg med
 - B. udvikle konkret undervisning i mødet med singulære og unikke elever.
- Dette kan ske gennem 4 slags refleksioner - eller dimensioner:

Evt afsluttende diskussion

- *Spørgsmål til de fire refleksionsformer af den kritisk-refleksive undervisningsforståelse - afstand, nærvær, dybde og bredde?*